

WSTĘP

Literatura fantastyczna i fantastycznonaukowa cieszy się nieustającą popularnością wśród czytelników i jako taka wymaga tłumaczenia na różne języki. Mówiąc o przekładach literatury fantastycznej i fantastycznonaukowej, na ogół mamy na myśli tłumaczenia z języka angielskiego na języki o mniejszym zasięgu. Przyczyn takiego stanu rzeczy należy się doszukiwać w pozycji anglojęzycznej literatury tego typu, zdaniem Doroty Gutfeld (2007) – dominującej. Trzeba jednak wyraźnie zaznaczyć, że polska literatura fantastyczna i fantastycznonaukowa ma długą tradycję. W ramach tych dwóch odmian literatury pięknej powstało ponadto wiele wybitnych utworów, których tłumaczenia często współtworzą kanon literatury światowej.

Przekład tekstów literackich obydwu tych odmian – niezależnie od tego, w jakiej kombinacji językowej miałyby się odbywać¹ – zawsze stanowi wyzwanie dla tłumaczy. Jednym z wielu napotykanym przez nich problemów, na co zwraca uwagę Krzysztof Hejwowski (2009/2004), są występujące w tych utworach neologizmy autorskie, za pomocą których pisarze kreują fantastyczną rzeczywistość. Trudności, jakich nastrocza ich przekład, występują na różnych płaszczyznach, począwszy od recepcji tekstu. Już sama jego lektura

¹ W niniejszym opracowaniu skupiono się na jego mniej popularnym kierunku, tj. na tłumaczeniach z języka polskiego na język angielski.

wymaga od tłumacza czujności, znakomitej znajomości języka wyjściowego i wysokiego poziomu wiedzy ogólnej. Aby odpowiednio przełożyć neologizm autorski, tłumacz musi go najpierw dostrzec i za taką jednostkę uznać. Dopiero wówczas może podjąć próbę odgadnięcia jego znaczenia, posługując się w tym celu własnym wyczuciem językowym, kontekstem przekładanego utworu literackiego i – w odróżnieniu od większości czytelników – dostępnymi słownikami, encyklopediami i innymi pomocnymi źródłami. Sytuację komplikuje dodatkowo fakt, że niektóre neologizmy nie przypominają znanych wyrazów, a kontekst ich nie objaśnia. Inne z kolei wywołują wiele skojarzeń, zmuszając tłumacza do wyboru i przekazania w przekładzie tych, które jego zdaniem wystąpią u większości czytelników. Po wykonaniu licznych operacji umysłowych wywołanych pojedynczym neologizmem, tłumacz przystępuje do kolejnej operacji, zdaniem niektórych uczonych niewykonalnej – mianowicie do przekładu jednostki niemającej ekwiwalentu. Na tym etapie tłumacz, pozbawiony możliwości odnalezienia gotowego rozwiązania w słowniku, samodzielnie tworzy odpowiednik na podstawie informacji o neologizmie uzyskanych na etapie recepcji tekstu i przy uwzględnieniu możliwości języka docelowego.

W niniejszej książce podjęto próbę udzielenia odpowiedzi na pytanie, jakie sposoby przewycięzania powyższych trudności wykorzystują profesjonalni tłumacze podczas przekładu na język angielski istotnych dla kanonu literatury fantastycznej i fantastycznonaukowej polskich utworów literackich. Zaprezentowane wyniki badań nad przekładem wybranych pozycji obydwu odmian (autorstwa Andrzeja Sapkowskiego, Jacka Dukaja i Stanisława Lema) w połączeniu z analizą literatury przedmiotu dostarczyły obserwacji, że proponowane przez uczonych klasyfikacje technik tłumaczeniowych nie obejmują wszystkich rozwiązań dotyczących przekładu neologizmów autorskich, którymi posługują się tłumacze literatury

fantastycznej i fantastycznonaukowej. W związku z tym – poza zweryfikowaniem, które ze znanych już technik tłumaczeniowych są stosowane w przekładzie neologizmów autorskich – w książce podjęto także próbę wyizolowania, pogrupowania i nazwania rozwiązań niemieszczących się w dotychczasowych klasyfikacjach. Ponieważ dobór określonych technik przekładowych może stanowić element strategii tłumaczeniowej, wskazano też, jakimi strategiami posługiwali się tłumacze. Biorąc pod uwagę obecny stan badań nad przekładem neologizmów autorskich i złożoność problemu, jednym z założeń niniejszej książki było wypełnienie – chociażby częściowe – wolnych obszarów badawczych.

Książka – która może okazać się przydatna badaczom neologizmów i studentom – składa się z dwóch części. W części pierwszej przedstawiono podstawowe zagadnienia językoznawstwa ogólnego i stosowanego ściśle związane z tematem książki (rozdziały I, II i III). Analiza dotychczasowego stanu badań nad neologizmem jako jednostką leksykalną, strategiami i technikami przekładu oraz nad przekładem neologizmów autorskich, a także rozważania uczonych poświęcone tym zagadnieniom stanowiły punkt wyjścia do określenia założeń niezbędnych do przeprowadzenia badań, których opis i wyniki zaprezentowano w części drugiej (rozdział IV).